

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Lucija Puhanić

ODRASTANJE U NEPOTPUNOJ OBITELJI

(završni rad)

Mentor: doc. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Lucija Puhanić

ODRASTANJE U NEPOTPUNOJ OBITELJI

(završni rad)

Područje društvenih znanosti, polje pedagogija, grana obiteljska pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sažetak

U društvu se javlja transformacija obitelji kao temeljne socijalne zajednice. Obitelj se smanjila, sve je više samačkih kućanstava, jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece i neformalnih veza. U završnom radu razmotren je utjecaj obiteljske strukture na odrastanje djeteta. Obitelj kao primarna društvena grupa čini neizbježnu sredinu svakog pojedinca. Obitelji se međusobno razlikuju i nemoguće je definirati što je to «normalan obitelj». Kada se pokušavaju ustanoviti uzroci delinkventnog ponašanja djece obitelj postaje mogući uzrokujući faktor. Stoga, raznovrsne promjene unutar obitelji i narušavanje strukture obitelji zahtijevaju posebnu pozornost. Analizom brojnih istraživanja utvrđeno je da su djeca iz jednoroditeljskih obitelji sklonija depresiji, stresu, zloupotrebi droge i alkohola, agresiji te usamljenosti. Najveći problem jednoroditeljskih obitelji je teška ekonomska situacija u kojoj se njezini članovi nalaze. Odrastanje u jednoroditeljskoj obitelji može loše utjecati na zdravlje djeteta. Promjene u strukturi obitelji nailaze na različite društvene reakcije, a negativan stav društva prema jednoroditeljskim obiteljima može izazvati društvenu ranjivost ove skupine. Jednoroditeljske obitelji suočene su s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema osobama koje su rodile izvan braka i rastavljenim osobama. Kvalitetni odnosi među roditeljima su ključni za pravilan i zdrav razvoj djeteta. Stoga se kvalitetnom odnosu pridaje veća važnost nego strukturi obitelji. Tijekom povijesti, različito se opažala uloga oca i majke u odgoju djeteta. Majka je bila ona koja brine o njezi i odgoju djeteta, a otac je bio onaj koji predstavlja autoritet i koji brine o materijalnoj sigurnosti obitelji. Za razliku od majčine uloge, koja je biološki određena, uloga oca jest socijalna kreacija.

Ključne riječi: jednoroditeljske obitelji, samohrani roditelj, stavovi okruženja

Sadržaj

Uvod.....	4
1. Odgoj u obitelji.....	6
1.1. Mogući oblici obitelji.....	6
1.2. Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji.....	7
2. Odnosi u obitelji.....	8
2.1. Odnosi u nepotpunoj obitelji.....	9
3. Uloga roditelja u odgoju djece.....	10
3.1 Uloga majke.....	10
3.2 Uloga oca.....	11
3.2.1. Utjecaj prisutnosti/odsutnosti oca na dijete.....	12
3.2.2. Preuzimanje uloge oca/majke u nepotpunoj obitelji.....	13
4. Odrastanje djeteta u potpunoj i nepotpunoj obitelji.....	13
4.1. Problemi jednoroditeljskih obitelji.....	15
4.2. Jednoroditeljske obitelji i obrazovni uspjeh djeteta.....	16
5. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Europi i Hrvatskoj.....	17
5.1. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Europi.....	17
5.2. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj.....	17
5.3. Položaj samohranih majki i samohranih očeva u društvu.....	18
6. Stavovi prema jednoroditeljskim obiteljima.....	19
7. Zaključak.....	21
Literatura.....	22

Uvod

Govoreći o obitelji, obično se misli na zajednicu čiju strukturu čine (biološki) majka i otac te jedno ili više djece. Obitelj kao sociološki fenomen podliježe promjenama tijekom vremena. Krajem dvadesetog i početkom dvadeset i prvog stoljeća obitelj u svijetu doživljava temeljite promjene što sve češće dovodi do neravnoteže u njezinu funkcioniranju pa tako značajno osiromašena, osobito strukturno, sve češće dolazi u fokus pažnje. Struktura kućanstava postala je sve raznovrsnijom i odražava različite životne stilove i dublje promjene u zajednici i društvenim odnosima.

Najgrublja podjela strukture obitelji jest ona koja dijeli obitelj na: obitelji s oba roditelja (bez obzira na to radi li se o oba ili o samo jednom biološkom roditelju ili pak usvojiteljima) i obitelji s jednim roditeljem. Jednoroditeljske obitelji nastaju zbog smrti, rastave braka, napuštanja obitelji jednog roditelja, izvanbračnog rođenja, a u novije vrijeme pod tim pojmom podrazumijeva se i dugotrajna odsutnost jednog roditelja. Danas je u svijetu visok postotak djece koja žive samo s jednim roditeljem, najčešće s majkom. Može se očekivati da će zbog velikog broja rastava brakova taj broj u budućnosti i porasti.

Obitelj je najvažnija zajednica za pojedinca u kojoj dijete stječe osnove za funkcioniranje na svim područjima života poput emocionalnog, socijalnog, moralnog i intelektualnog kapaciteta. U obitelji počinju prvi odgojni utjecaji na dijete te ostaju važni tijekom svih godina djetinjstva i mladosti, barem do odrastanja. Stoga je zadatak ovog završnog rada prikazati utjecaj nepotpune obitelji na razvoj djece.

Prvo poglavlje rada definira i pobliže objašnjava pojmove koji se najčešće spominju u tekstu: obitelj, odgoj, jednoroditeljske obitelji. Opisani su i uzroci nastanka jednoroditeljske obitelji.

U drugom poglavlju pisano je o važnosti kvalitetnog odnosa između roditelja ali i između roditelja i djeteta. Pravilno usklađeni odnosi između djeteta i roditelja osiguravaju djetetov pravilan emocionalni, socijalni, moralni i intelektualni razvoj.

Svaki član obitelji ima i određenu ulogu. Tijekom povijesti, uloga majke i oca u odgoju djeteta se znatno izmijenila. Više nema tradicionalne podjele unutar koje žena skrbi za kućanstvo i djecu, a muškarac financijski doprinosi obitelji. U suvremenoj obitelji uloge oca i majke su se izjednačile. Otac i majka podjednako dijele brigu i odgovornost u podizanju i odgoju djece. Konkretno uloge oca i majke i njihova važnost u odgoju djeteta opisane su u trećem poglavlju.

Jednoroditeljske obitelji se susreću s mnogo problema. Konkretni problemi koji otežavaju život u jednoroditeljskim obiteljima opisani su u četvrtom poglavlju. Broj djece koja odrastaju u obiteljima bez jednog roditelja u Hrvatskoj znatno se povećao posljednjih godina. U Hrvatskoj najveći broj samohranih roditelja još uvijek čine žene, a o položaju samohranih majki i očeva pisano je u petom poglavlju. Promjene u strukturi obitelji nailaze na različite društvene reakcije. Samohrani roditelji često su suočeni s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka. O stavovima društva o jednoroditeljskim obiteljima pisano je u šestom poglavlju.

1. Odgoj u obitelji

Poznato je da odgoj počinje u obitelji - u njoj započinje proces ljudskog razvitka i oblikovanja. Obitelj je skupina ljudi izravno povezanih srodničkim vezama, pri čemu odrasli pripadnici preuzimaju odgovornost za djecu (Ozkalp, 2003, prema Usakli, 2013, 256). Smatra se da je obitelj najpogodnija sredina za razvoj i odgoj djeteta. „Okruženje u kojemu dijete živi je značajan čimbenik kvalitete i učinkovitosti njegova ranog razvoja i kasnijeg napredovanja. U tom životnom razdoblju je najintenzivniji i najvažniji utjecaj roditelja kao primarnih skrbnika tako da je obitelj ona koja u najvećoj mjeri određuje uvjete njegova razvoja“ (Milanović i dr. 2000, 5). Obitelj najsnažnije oblikuje osobnost i karakter, a najjače djeluje u predškolsko i mlađe školsko doba. Odgoj u obitelji je poseban međuljudski odnos ispunjen sadržajima povjerenja, razumijevanja, ljubavi, iskrenosti, želja, nada, radosti i razočaranja. Odgojem u obitelji čovjek postaje bogatiji, učinkovitiji i potpuniji (Rosić, 2005). „S gledišta pedagoške znanosti, obitelj je odgojna zajednica. Zajednica u kojoj nema potomstva smatra se bračnom, a ne obiteljskom zajednicom“ (Lukaš, 2010, 23). Unatoč mnogim promjenama u društvu koje su utjecale na ulogu i zadaće obitelji i mijenjale njezine modele, ona i dalje ostaje „primarni okvir unutar kojeg se zadovoljavaju emocionalne, materijalne i socijalne potrebe bitne za rast i razvoj njezinih članova“ (Rosić, 2005, 95).

1.1. Mogući oblici obitelji

Tradicionalno je shvaćanje da obitelj čine supružnici i njihovo potomstvo. Iako je ovaj tip obitelji još uvijek brojčano najzastupljeniji, on nije i jedini oblik obiteljske organizacije. Osim obitelji koju čine biološki otac i majka i njihova djeca, postoje posvojiteljske obitelji, jednoroditeljske obitelji, rekonstruirane obitelji (kao posljedica smrti, razvoda braka, izvanbračne zajednice, vlastite odluke), udomiteljske obitelji, višegeneracijske obitelji, istospolne obitelji, kalendarske obitelji (dijete živi jedan dio godine s jednim, a drugi dio godine s drugim roditeljem) i sl. (Maleš i Kušević, 2011, 45).

Prema strukturi, obitelj se može podijeliti na jednoroditeljsku (najčešća situacija je da djeca žive s majkom) i dvoroditeljsku (djeca žive s oba roditelja) obitelj. O opsegu jednoroditeljskih obitelji gotovo je nemoguće govoriti, jer službenih podataka o njihovom broju zapravo nema. No, poznato je da sve manje djece odrasta u tradicionalnim obiteljima u kojima su otac i majka u braku i

žive u istom kućanstvu sa svojom biološkom djecom, a udio jednoroditeljskih obitelji i djece rođene izvan braka neprestano je u porastu (Giddens, 1999, 90-91).

U literaturi se, uz izraz jednoroditeljska obitelj, kao sinonimi koriste različiti izrazi kao što su: napuštena ili nekompletna obitelj, deficitarna obitelj, razorena obitelj, krnja ili nepotpuna obitelj, itd. Koriste se i izrazi kao što su primjerice samohrani roditelj, roditelj samac, jedan roditelj, roditelj bez bračnog partnera, roditelj koji živi sam, itd. Samohrani roditelji su oni roditelji koji samostalno, bez drugog roditelja skrbe o djetetu (Raboteg-Šarić, Pećnik, 2010, 6).

1.2. Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji

Uzroci nastanka obitelji s jednim roditeljem višestruki su. Nepotpuna obitelji može nastati zbog razvoda roditelja, smrti jednog od roditelja, napuštanjem obitelji ili kao posljedica izvanbračne veze. Nepotpuna obitelj može biti i rezultat osobnog opredjeljenja majke za takav oblik obiteljskog života (Greenberg, 2002, prema Usakli, 2013). Jednoroditeljske obitelji mogu biti takve od svog početka (roditelji nisu nikada živjeli zajedno) ili je do njih došlo kasnije (rastavom braka, napuštanjem obitelji od strane jednog roditelja i sl.). Nepotpune obitelji međusobno se mogu razlikovati s obzirom na spol odsutnog roditelja. No broj očeva koji ostaju s djecom bitno je manji od onog u kojima majka ostaje s djecom (Arnold, 1990, prema Maleš, 1995, 519). Osim toga, može se govoriti o privremenoj i trajnoj odsutnosti jednog od roditelja. Privremena odsutnost roditelja drukčije utječe na dijete nego trajna, čak i ako su društvene i ekonomske prilike slične (Maleš, 1995, 519).

Prema istaknutim uzrocima nastanka, vidljivo je da jednoroditeljske obitelji nisu nov socijalni fenomen. Ljudi su oduvijek umirali, rastajali se i razvodili. Jednoroditeljske obitelji postaju fokus sociološkog interesa tek 60-tih godina kada je poslijeratna tradicionalna obitelj preživjela burne transformacije koje su bile uvjetovane smanjivanjem stope fertiliteta, porastom broja razvoda, izvanbračnih rođenja, kohabitacija te proporcijom ekonomski aktivnih majki. Zbog utjecaja prevladavajuće obiteljske ideologije koja kao normu nudi tradicionalnu nuklearnu obitelj ("oženjeni par s dvoje ili više djece") te su pojave viđene kao odstupanje, kao devijacija norme, a nerijetko su protumačene i kao indikatori krize obitelji (Grozđanić, 2000, 170). Tadašnja nastojanja u razumijevanju obiteljskog funkcioniranja koristila su modele istraživanja koji su bili usmjereniji na strukturu zanemarujući kvalitetu interakcijskih procesa u obitelji. U istraživanjima se nastojala dokazati kauzalna veza između strukture obitelji i poremećaja u ponašanju te razvojnih teškoća

djece i mladih. Time se otvoreno sugeriralo kako je jednoroditeljstvo štetno po psihološki, socijalni i intelektualni razvoj (Demo, 1991, prema Grozdanić 2000, 170 - 171).

Promatrajući suvremenija istraživanja zaključuje se da su jednoroditeljske obitelji posebno ranjive i da od svih "alternativnih" obitelji imaju najveći rizik od disfunkcije. Ekonomski naponi, opterećenost ulogama, nedostatak podrške partnera, napetost od donošenja odluka nasamo, zahtjevi da djeca prerano preuzimaju uloge i odgovornosti, sve je to potencijalno opasno i značajno povećava rizik od disfunkcije za nepotpune obitelji (Grozdanić, 2000, 171). U nepotpunoj obitelji teže je, ali ne i nemoguće odgajati dijete. Bez obzira na to u kojim uvjetima se ostvaruje obiteljski odgoj, on zahtjeva veliku požrtvornost, razumijevanje, potporu, ljubav i podršku članova obitelji.

2. Odnosi u obitelji

Obitelj je u krizi i dosta obitelji na neki način postaju disfunkcionalne, što veoma ozbiljno utječe na sve članove, a osobito na djecu. Nije slučajno kada se naglašava: Sretna obitelj – dobra djeca. Dobri odnosi u obitelji neupitno utječu na razvoj djeteta. Poznato je da su prirodna ljubav, briga i pažnja koju roditelji poklanjaju svojoj djeci temelj uspješnosti odgoja. Dijete u obitelji dobiva osjećaj sigurnosti da pripada roditelju i da roditelj pripada njemu. U procesu odgajanja svog djeteta fokus treba biti na odnosu, a ne na moći. To se često izbjegava jer je lakše biti u ulozi mame, tate. Suradjujući s djecom roditelji ih upućuju u moralne norme ponašanja te ih uče obvezama i odgovornostima od najranijih dana. Roditelji su odgovorni za odnos sa svojim djetetom, ali i za atmosferu u kući. Međusobni odnosi roditelja imaju velik utjecaj na dijete, prije svega na njegovu emocionalnu stabilnost. Vrlo važnu ulogu ima pozitivan primjer roditelja u međuljudskim odnosima, radu, društvenom angažiranju, poštovanju dužnosti i obveza, kojeg spontano preuzimaju djeca. Kao uzor za svoje ponašanje i prilagođavanje u životu dijete koristi svoje roditelje. Stoga je važno da dijete ima cjelovit, po mogućnosti, dobar primjer obitelji iz kojeg će učiti o životu. Ako mu roditelji nisu dobro prilagođeni, dijete ima nepouzdan uzor za imitaciju u ponašanju (Rosić. 2005). Obitelj u kojoj postoji suradnja, podrška u razvoju i razumijevanje između roditelja i djece, sredina u kojoj su ostvareni dobri i humani obiteljski odnosi stvara sigurnost da ono bude prilagođena i pozitivna ličnost. Pravilno usklađeni odnosi između djeteta i roditelja osiguravaju njegov pravilan razvoj (Juul, 1995).

2.1. Odnosi u nepotpunoj obitelji

U jednoroditeljskim obiteljima nedostaje suodnos između dviju odraslih osoba kao središnje izvorište u rješavanju sukoba. „To znači da će dijete odrasti bez uzora kako dvoje odraslih ljudi mogu živjeti zajedno, da će nekom od djece u svakodnevnom životu nedostajati odrasla osoba istog spola, što može izazvati poteškoće pri stvaranju vlastitog identiteta“ (Juul, 1995, 21). Dijete uči o životu promatrajući odnos između majke i oca, uči o ljubavi, prisnosti, slaganju, razumijevanju, utjesi, ali i o sukobu različitih mišljenja, svađama, i krizama. Obitelji je lakše razlikovati prema njihovoj strukturi, ali s obzirom na kvalitetu obiteljskih odnosa svaka obitelj je posebna. Čvrsta uvjerenost u tvrdnju da život u jednoroditeljskim obiteljima nepovoljno utječe na dječji razvoj znači i svojevrsno označavanje djece, a može rezultirati i njihovim shvaćanjem da su predodređena za neuspjeh (Raboteg-Šarić, Pećnik, 2010).

Mnoga djeca koja su živjela u teškim uvjetima postala su uspješni odrasli ljudi i izbjegla rizike neprilagođena ponašanja. Mnogi se slažu s izjavom da su djetetu potrebna oba roditelja te da je dijete oštećeno za čitav život ako nije imalo jednog od roditelja. „Istraživanja upućuju na to da bračni sukobi i nesreća, a ne bračni raspad ili život u jednoroditeljskim obiteljima, mogu imati štetnije posljedice na mladež“ (Bilgé, Kaufman, 1983, 60). Nije bitna struktura obitelji za pravilan razvoj djeteta već je važniji kvalitetan odnos između roditelja ali i između roditelja i djeteta. Djeca čiji se roditelji često svađaju žive lošije od onih čiji se roditelji slažu. Roditeljski sukob povezuje se s negativnim rezultatima školovanja, problemima u ponašanju, ranom i izvanbračnom obiteljskom formacijom. Povezuje se i s nižom kvalitetom odnosa i s manjom psihološkom dobrobiti (Musick, Meier, 2008). Bliskost roditeljskog para veoma je važna. „Djeca odrastaju mnogo mirnije i sretnije kad se mama i tata vole i poštuju“ (Biddulph, 2007, 118). Kada su odnosi među roditeljima poremećeni te kada se čini da se neprestano svađaju (ne radi se o svakodnevnim svađama kroz koje prolaze svi parovi), dijete to teško proživljava. Sukob se ne može sakriti od djece, koliko god ga roditelji nastojali zataškati. Dok se roditelji ne tuku, nisu grubi i jedno drugo ne ponižavaju, bolje je da dijete bude prisutno tijekom svađi tako da shvati da ne treba kriviti sebe i da se njemu neće ništa dogoditi. „Dakle, dijete je sretnije s jednim roditeljem nego s dvoje ako su u nesretnom braku. Pogrešno je 'zbog djece' ostati u braku, ako ste u tom braku nesretni“ (Biddulph, 2007, 120). Nijedna obiteljska forma ne proizvodi optimalno okruženje za rastuće dijete. Nijedan tip obitelji nije „prirodniji“ ljudskoj vrsti nego bilo koji drugi. Djeci se trebaju zadovoljiti njihove emocionalne i tjelesne potrebe, ali to se može postići širokim rasponom društvenih dogovora. Nije nužno da to

čine isključivo biološki roditelji u strukturi nuklearne obitelji. Ono što je nužno jest da svi koji odgajaju djecu u društvu, bez obzira na obiteljski aranžman, imaju odgovarajuće materijalne resurse i emocionalnu podršku (Bilgé, Kaufman, 1983).

3. Uloga roditelja u odgoju djece

Roditeljska uloga samo je jedna od uloga, ali najodgovornija i najteža u životu pojedinca. Tijekom povijesti, javljaju se različiti pogledi na ulogu oca i majke u odgoju djeteta. Jedan od njih je da se majka brine o njezi i odgoju djeteta, dok otac predstavlja autoritet i brine o materijalnoj sigurnosti obitelji. Potrebno je istaknuti da se u novije vrijeme odnosi među ulogama majke i oca mijenjaju – smanjuje se majčina, a povećava očeva uključenost u interakcijama s djetetom. Više nema tradicionalne podjele unutar koje žena skrbi za kućanstvo i djecu, a muškarac financijski doprinosi obitelji. Danas sve prisutnijim postaje egalitaristički model obiteljskih odnosa, u kojemu uloge nisu podijeljene prema spolu, već prema interesima i stručnosti. Otac i majka u suvremenoj obitelji podjednako dijele brigu i odgovornost u podizanju i odgoju djece. Podjelom brige i odgovornosti u odgoju smanjuje se sukob i nezadovoljstvo između partnera zbog majčina osjećaja preopterećenosti i očeva osjećaja nerazumijevanja jer sudjeluje u mnogim aktivnostima odgoja i brige o djeci, a partnerica to ne osjeća kao pomoć (Maleš, Kušević, 2011).

3.1. Uloga majke

Uloga roditelja, odnosno ženske i muške figure, važna je još prije začeća djeteta, razvija se tijekom trudnoće i porođaja, traje cijelo razdoblje odrastanja te se nastavlja i kad djeca odu od kuće. Roditelji nastavljaju utjecati na nas i onda kad ih više nema među živima, jer su se njihove figure ugradile u našu psihu tijekom odrastanja. Nesumnjivo je, da je majka jedna od ključnih osoba u životu djeteta (Rosić, 2005, 339).

„Dijete od prvog trenutka svoga rođenja traži vezu s majkom. Ona je njegov prvi most ka životu i zajednici. Majka djetetu posreduje prvo iskustvo, ljubav i povjerenje“ (Lukaš, 2010, 31). Majčina ljubav temeljna je fiziološka potreba koja osigurava razvoj, kao što je i hrana. Stoga je glavna uloga majke da voli. Zahvaljujući toj ljubavi, najprije će se u djetetu formirati adekvatna ljubav prema majci, a kasnije i prema ostalim članovima obitelji. U majčinsku ljubav ubraja se širok spektar osjećajnosti. Ona je istodobno naklonost, nježnost i razumijevanje. Za majčinsku ljubav se pretpostavlja da je instinktivna, bezuvjetna te da majka uvijek treba znati što je za dijete najbolje. Majčinu ljubav nitko i ništa ne može zamijeniti. Ona je sredstvo za razvoj djeteta.

No, ljubav nije jedina majčina aktivnost u obitelji. Majka, kao i otac, mora imati određen autoritet, ali koji proizlazi iz ljubavi, a ne vanjski, nametnuti autoritet. Majka je jedina osoba koja do odraslosti svom djetetu pokušava osigurati sve ono što mu može i olakšati i uljepšati život. Majka tješi dijete kad plače, preuzima glavnu ulogu kad je dijete bolesno, ona razumije dječje probleme te je stručnjak za emocionalne probleme djeteta. Duži prekid emocionalnog odnosa majka-dijete u prve tri godine života može ostaviti karakteristične posljedice na ličnost djeteta. Takva djeca najčešće su izolirana i emocionalno povučena. Djelomično prikraćenje emocionalnog odnosa dovodi dijete do velikog straha, pretjerane potrebe za nježnošću i ljubavlju te do jake želje za osvetom, što izaziva osjećaj krivnje i potištenosti. Štoviše, „nepostojanje majčinske uloge može dovesti do gubitka sposobnosti uspostavljanja odnosa u kasnijem životu“ (Lukaš, 2010, 31).

Majka je onaj član koji obiteljsku zajednicu čvrsto spaja i stalno održava duh obitelji živim i djelotvornim. Ona uvijek razumije svakog člana, voli i oprašta. Kao što se može zaključiti „majčinska uloga vrlo je teška, naporna i opasna, ali toliko tražena da se bez nje ne može zamisliti nikakav normalan – prirodni i društveni – razvoj djeteta“ (Rosić, 2005, 339).

3.2. Uloga oca

Pričamo li o roditeljstvu većinom mislimo o majčinstvu ostavljajući oca u drugom planu. Kroz povijesni razvoj može se pratiti mijenjanje očeve roditeljske uloge, od onoga koji se brine za gospodarstvo i osiguranje materijalnih uvjeta, do oca koji je uključen u brigu i njegu oko djeteta. Očev doprinos u stvaranju djeteta je nešto što se događa na samom početku i što odmah nije vidljivo. U ranoj fazi razvoja majka i dojenče usko su vezani, a otac je tada samo pomoćnik. On je u pozadini i olakšava funkciju majke.

Očeva važnost kao roditelja raste s razvojem i sazrijevanjem djeteta. Otac ima „respektabilnu ulogu u odgoju i poticanju razvoja djeteta, stoga je potrebno da bude aktivan član unutar obitelji“ (Rosić, 2005, 341). Nije teško postati ocem. Mnogo teže je biti ocem. Mnoga istraživanja pokazuju kako je uloga oca od velike važnosti te je njegova uključenost u odgoj djeteta vrlo bitna. Uloga oca je vrlo važna za razvitak spolnih uloga i spolne identifikacije. „On djecu najprije oslobađa jednostrane vezanosti uz majku, što je važan čin u njihovu razvoju. Zatim djeci nadopunjuje nepotpunu sliku o čovjeku u liku žene, predodžbom čovjeka u liku muškarca. Time ne samo da muška djeca postaju muževnija nego i ženska ženstvenija“ (Vukasović, 1994, prema Lukaš, 2010, 32).

3.2.1. Utjecaj prisutnosti/odsutnosti oca na dijete

Djevojke s uključenim, uljudnim ocem vide kako bi se muškarci trebali ponašati prema njima pa je manje vjerojatno da će se one uključiti u nasilan ili nezdrav odnos s muškarcem. Očevi koji tretiraju majke svoje djece s poštovanjem i koji se nose sa sukobima na odgovarajući način koji priliči odrasloj osobi će vjerojatno imati dječaka koji razumije kako se treba postupati sa ženom te neće djelovati na agresivan način prema ženama. Ponašanje oca ima mnogo više utjecaja na ponašanje dječaka nego djevojčica, što sugerira da su možda dječaci osjetljiviji na utjecaj oca od vrlo rane dobi. Djeca, čiji su očevi bili ravnopravno uključeni u njihov odgoj od najranije dobi, kasnije će ulaziti u seksualne aktivnosti i manje vjerojatno će sami postati roditelji u adolescenciji. Odgovorno očinstvo polazi od emocionalne i materijalne skrbi koja će biti poticajna za intelektualni, tjelesni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta (Lukaš, 2010).

Djeca, čiji otac je uključen u odgoj, će biti emocionalno stabilna, sigurnija u istraživanju svoga okruženja te kako stare imati će bolje društvene veze s vršnjacima. Ova će djeca također manje, ili neće uopće, upadati u nevolje kod kuće, školi ili u susjedstvu. Stoga, „tata je više od uzora, on je temelj moralnih osjećaja, savjesti, samopouzdanja“ (Bergmann, 2007, prema Lukaš, 2010, 32).

Istraživanja su pokazala da muševci koji prikazuju ljutnju, prezir, ili koji svojoj ženi daju "tihi tretman" imaju veću vjerojatnost da će imati djecu koja su tjeskobna, povučena ili antisocijalna (Rosenberg, Wilcox, 2006). Očeva uključenost u odgoj djeteta ima veliki utjecaj na akademska postignuća djeteta. Istraživanje koje je proveo Ronald Rohner (prema Rohner, Veneziano, 2001) pokazalo je da je očeva ljubav isto tako važna za djetetov uspjeh i postignuća u odrasloj dobi kao i majčina ljubav te da su očeva igra s djetetom, hrabrenje i razgovor s djetetom značajni za djetetov socio-emocionalni razvoj, prilagodbu i životno zadovoljstvo u adolescenciji i odrasloj dobi, za djetetov intelektualni razvoj, socijalnu kompetenciju i unutarnji lokus kontrole.

Clarke-Stewart (1978) je opažajući očeve i njihove 15- i 30-mjesečne bebe utvrdila da su intelektualne vještine veće kod djece čiji očevi su uključeni u nestrukturiranu igru s djetetom, koja su češće u interakciji sa ocem, koje očevi pozitivno ocjenjuju i čiji očevi podržavaju djetetovu neovisnost. Istraživanja utvrđuju da očevi koji su uključeni u odgoj djeteta utječu na djetetov razvoj pismenosti čak i ako oni sami nemaju visoko obrazovanje. Budući da je razvoj pismenost ključan za akademski uspjeh, pokazalo se da očevi imaju značajniji utjecaj na razvoj akademskih vještina djeteta nego što imaju majke (Stewart, 1978). Očevi pristupaju roditeljstvu drugačije od majki što je objašnjenje za njihovu važnost za razvoj djece, od djetinjstva nadalje (Clark, 2009, 10). Oni potiču istraživanje i probijanje vlastitih granica kod djeteta. Dokazano je da način na koji očevi uče djecu

da budu ustrajni u pronalaženju rješenja pomaže kasnije djeci u ostvarenju društvenih, pa i akademskih rezultata i postignuća. Tatin stil nije bolji od maminog, i obrnuto. Ovi stilovi odgoja su izuzetno kompatibilni, a djeca apsolutno koriste oba. Ne sudjeluje li tata aktivno u djetetovu odgoju, djetetu bi mogao nedostajati primjer muškog spola, bitan za potpuniju izgradnju njegove osobe. Ukoliko je odnos s ocem pozitivan, djeca će imati bolju sliku o sebi i više samopouzdanja.

3.2.2. Preuzimanje uloge oca/majke u nepotpunoj obitelji

Postoji mnogo djece koja odrastaju bez prisutnosti očeva. To ne znači da su ta djeca na bilo koji način hendikepirana. Ulogu oca može imati djetetov ujak, stric, djed ili druga osoba bliska obitelji. Uzori se dobivaju iz cjelokupnog okruženja, a ne samo od bioloških roditelja (Bilgé, Kaufman, 1983, 60). Ukratko, nije bitno koliko je osoba uključeno u djetetov život, da li je jednak broj muških i ženskih osoba, već je od velike važnosti da u djetetovom životu postoje osobe koje su brižne, ohrabrujuće i koje uživaju u ulozi roditelja. Stoga, očeva prisutnost samo radi prisutnosti, bez aktivnog uključivanja u odgoj djeteta, donijet će mnogo više štete nego koristi. Očinstvo i majčinstvo predstavljaju dvije različite stvari, oboje je djeci potrebno kako bi zdravo rasla. U slučaju potrebe majka može preuzeti ulogu oca, a otac majke.

Feministički pokret pokazao je da žene i muškarci nisu toliko različiti. Žena može napraviti sve što i muškarac, i obrnuto (izuzetak su očite biološke razlike). Ipak razlika je u tome što će muškarcu često biti lakše biti strog s djecom, jer se to manje protivi njegovoj naravi. Samohrana majka mora tu strogoću savladati, ali na to će potrošiti mnogo snage, zato što ona proizlazi iz muške sklonosti prema nadmetanju, što majci nedostaje. Nekada treba mnogo upornosti i snage da bi se djeca tijekom svog odrastanja “dovela u red”. „Čini se da kod nekih dječaka postoji biološka potreba za snažnim sukobljavanjem, za čvrstom i odlučnom rukom koja će ih ukoriti dok ne nauče obuzdati svoju snagu i buntovnički duh i ne počnu se slagati s drugim ljudima“ (Biddulph, 2007, 121). Oni kao da traže svađu te su mirni i opušteni onda kada im se to priušti. Stoga, majka koja sama odgaja djecu morati će strogoću postići vježbanjem, a istovremeno neće smjeti izgubiti svoju nježnost i pomirljivost (Biddulph, 2007).

4. Odrastanje djeteta u potpunoj i nepotpunoj obitelji

Biti roditelj je zahtjevan, stresan te ponekad iscrpljujući posao. Samohrani roditelj je svakodnevno puno više opterećeniji, nego roditelj u braku. Sposobnost samohranog roditelja da se brine o svome djetetu ne ovisi samo o financijskoj sigurnosti, već i o drugim relacijama kao što su

životna dob, obrazovanje, stil roditeljstva, individualne crte ličnosti, sustav vrijednosti itd. (Rosić, 2005). Brojna istraživanja pokazala su povezanost između kvalitete odnosa roditelja i pozitivnih ishoda za djecu i obitelj. Manje je vjerojatno da će djeca koja odrastaju s oba roditelja doživjeti širok spektar kognitivnih, emocionalnih i socijalnih problema, ne samo u djetinjstvu nego i u odrasloj dobi. U usporedbi s drugom djecom, oni koji odrastaju u stabilnoj obitelji s oba roditelja imaju veći životni standard, dobivaju učinkovitiji odgoj, emocionalno su bliže s oba roditelja te su izloženi manje stresnim događajima i okolnostima (Amato, 2005). Odrastanje u obitelji s oba roditelja povećava pretpostavku međusobnoga dogovaranja oko donošenja odluka, ekonomsku sigurnost, bolju brigu o djetetu, emocionalnu podršku, bolju motivaciju te i bolji uspjeh (Rosić, 2005).

Koji su učinci na djecu koja žive u nepotpunoj obitelji? Najčešći problemi u jednoroditeljskoj obitelji su depresija, stres, usamljenost, agresija, podložnost djece prekomjernom konzumiranju alkohola, cigareta i droge (Usakli, 2013). Znatno broj istraživanja otkriva da „djeca koja su odrasla u obitelji s oba roditelja imaju bolje kognitivne i bihevioralne ishode u usporedbi s djecom koja su odrasla u obitelji s jednim roditeljem“ (Usakli, 2013, 260). Predškolsko razdoblje razvoja djetetove osobnosti osobito je značajno za razvoj primarne povezanosti s roditeljima kroz procese identifikacije. U razvoju djece samohranih roditelja taj se proces identifikacije može poremetiti, što može utjecati na budući socijalni i emocionalni razvoj djeteta. Djeca s poremećajima u ponašanju i emocionalnim poteškoćama češće dolaze iz obitelji bez prisutnosti jednog roditelja, pri čemu je značaj tog odsustva bitno veći ako se odlazak roditelja dogodio prije polaska u školu. „Postoji značajan broj istraživanja koji povezuju povišenu razinu impulzivnog, agresivnog, devijantnog i neprilagođenog ponašanja koje se naziva „problemom eksternalizacije“ u obiteljima s jednim roditeljem“ (Achenbach, 1991, prema Mrnjavac 2014, 434). Djeca koja pokazuju takve probleme tijekom predškolskog razdoblja imaju povišen rizik kontinuirane neprilagođenosti tijekom školske dobi i kasnije. Prema švedskom nacionalnom istraživanju djeca iz obitelji s jednim roditeljem imaju dvostruko veći rizik psihijatrijskih oboljenja, ovisnosti o alkoholu, samoubojstva i pokušaja samoubojstva te tri puta veći rizik ovisnosti o drogama u odnosu na vršnjake iz obitelji s oba roditeljima (Weitot, Hjern, Haglund i Rosen, 2003). Djeca nemaju mogućnost izbora okolnosti u kojima će odrastati, a kvalitetno obiteljsko okruženje u djetinjstvu predstavlja važan faktor životne uspješnosti svake odrasle osobe.

4.1. Problemi jednoroditeljskih obitelji

Postoji mnogo teškoća i problema s kojima se susreću samohrani roditelji. Najčešće probleme jednoroditeljskih obitelji čini teška ekonomska situacija u kojoj su se našli, problemi skrbi za djecu (osobito nadzora majke nad muškim djetetom), manje slobodnog vremena koje roditelj i dijete mogu zajedno provesti. Problemi nastali usred roditeljeve nove veze s nekom drugom osobom, kao i narušavanje odnosa u proširenoj obitelji, stvara dodatne teškoće u funkcioniranju samohranog roditelja.

Dodatne probleme stvara birokracija i loši programi potpore države koji postoje za «socijalne slučajeve», a nisu prilagođeni specifičnim potrebama samohranih roditelja. Veliki problem je i zapošljavanje samohranih roditelja jer poslodavci znaju za njihove povećane potrebe i teško usklađivanje radne i obiteljske uloge te se zato ne odlučuju na njihovo zapošljavanje (Fišer, Marković, Ogresta, Radat, 2007). Stoga, djeca iz jednoroditeljskih obitelji imaju veće stope siromaštva i niža obrazovna i profesionalna postignuća od djece koja odrastaju uz oba roditelja (Musick, Meier, 2008). Većina djece koja odrastaju u nepotpunoj obitelji se nalaze u ekonomski nepovoljnom položaju (Amato, 2005). „Ispod određene razine za 'preživljavanje', nitko ne može odgojiti sretno dijete“ (Biddulph, 2007, 111). Iako novac ne može osigurati djetetovu sreću, djetetu je teško biti sretan bez zdrave hrane, tople odjeće i sigurnog mjesta za život. Teško je siromašnim samohranim roditeljima priuštiti svojoj djeci knjige, računala i privatne satove koji bi olakšali uspjeh djeci u školi. U jednoroditeljskim obiteljima uglavnom majke vode kućanstvo te se uz njih često spominje i pojava tzv. feminizacije siromaštva – za razliku od muškaraca, žene općenito imaju veću vjerojatnost da postanu siromašne u većini razvijenih zemalja. Uz feminizaciju siromaštva, primjećuje se i tendencija porasta broja siromašne djece (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003). Razlog povećanja broja siromašnih žena i djece najčešće se vidi u porastu jednoroditeljskih obitelji. Rizik jednoroditeljskih obitelji od siromaštva iznadprosječan je u gotovo svim europskim zemljama, a stope siromaštva djece u jednoroditeljskim obiteljima četiri su puta veće od onih u dvoroditeljskim obiteljima (Šućur, 2001). U Hrvatskoj samačka kućanstva imaju veći rizik siromaštva nego kućanstva s velikim brojem članova. „Obitelji s jednim roditeljem žive u težim materijalnim uvjetima, općenito imaju više problema (ponajprije zdravstvenih i materijalnih) i ovisniji su o široj društvenoj zajednici nego potpune obitelji“ (Maleš, 1984, prema Maleš 1995, 519). Rizik lošeg razvoja djeteta je puno veći za djecu u jednoroditeljskim obiteljima nego za djecu s dva roditelja.

4.2. Jednoroditeljske obitelji i obrazovni uspjeh djeteta

Većina samohranih roditelja odgoji dijete koje postane uspješno. Djeca koja odrastaju u jednoroditeljskim kućanstvima imaju dvostruko veći rizik od ponavljanja razreda u školi, problema u ponašanju, napuštanja srednje škole; a djevojke odgajane u jednoroditeljskim kućanstvima imaju dvostruko veći rizik postanka tinejdžerske majke (Buescher, 1997). Samohrani roditelji manje emocionalno podržavaju svoju djecu, imaju manje pravila, odbacuju strožu disciplinu, manje nadziru svoju djecu i sudjeluju u više sukoba sa svojom djecom (Amato, 2005). Samohrani roditelji ne postavljaju granice u odgoju, sve dozvoljavaju svojoj djeci, nastojeći im na taj način „nadoknaditi“ odsutnosti drugog roditelja. Na taj način dijete dovode samo do osjećaja zanemarenosti.

Analizom istraživanja o djeci koja su odrasla u jednoroditeljskoj obitelji, u odnosu na djecu iz obitelji s dva roditelja, zaključuje se sljedeće: djeca odrasla uz jednog roditelja imaju niži akademski uspjeh. Pokazalo se da je ovaj odnos više negativan za djevojčice nego za dječake. Više će izostajati s nastave i veće su vjerojatnosti da će napustiti školu. Veće su vjerojatnosti da će, kada odrastu, vrlo malo zarađivati. Smatra se da će se djeca iz jednoroditeljskih obitelji, ukoliko stupe u brak, brže rastati te se upustiti u korištenje droge i alkohola. Većina djece koja žive u jednoroditeljskoj obitelji nisu zatrudnjela, napustila školu, ili počinila neko kažnjivo djelo. Takav dokaz je važan podsjetnik na to da je većina djece otpornija te se može suočiti s problemom odrastanja s jednim roditeljem (McLanahan, Booth 1989).

Iako se u nepotpunim obiteljima javljaju mnogi problemi, to ih ne čini kategorijom roditelja koji se manje brinu za svoje dijete. Mnoga djeca koja su živjela u teškim uvjetima postala su uspješni odrasli ljudi i izbjegavala rizike neprilagođena ponašanja. Sustav potpore i različite metode socijalizacije koje su pružene djetetu imaju veći utjecaj na dijete nego što je utjecaj odrastanja djeteta u jednoroditeljskoj obitelji. Nuklearne obitelji mogu uspješno pružiti ljubav i sigurnost ili mogu biti agonizirajuća zbrka nesreće i napetosti; jednoroditeljske obitelji također mogu pružiti odgovarajuću ljubav i brigu ili mogu biti katastrofalne za dječji emocionalni i intelektualni razvoj (Bilgé, Kaufman, 1983, 69).

5. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Europi i Hrvatskoj

5.1. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Europi

Udio jednoroditeljskih obitelji u europskim zemljama kreće se između 15% i 30%, što pokazuje porast u odnosu na 1990. i 1991. godinu kad se njihov udio u ukupnom broju obitelji s djecom do 15 godina kretao između 6% u Grčkoj i 21% u Danskoj. Jednoroditeljskih obitelji najviše je bilo u Danskoj, malo manje od Danske su imale Velika Britanija i Švedska. Zemlje Južne Europe, osim Grčke, imale su mali udio jednoroditeljskih obitelji. U Velikoj Britaniji povećan je broj jednoroditeljskih obitelji ponajviše zbog porasta broja razvoda ili odvajanja.

Istraživanje koje je 1996. godine u 14 država članica Europske unije proveo Eurostat (prema Chambaz, 2001) na uzorku od 60 000 kućanstava s 130 000 odraslih osoba u dobi od 16 i više godina pokazuje koliki je udio jednoroditeljskih obitelji u pojedinim državama. Prema ovom istraživanju, 12% europskih kućanstava s djecom mlađom od 25 godina su jednoroditeljske obitelji (Chambaz, 2001). Takvih je obitelji najmanje u Španjolskoj (5%), Italiji i Grčkoj (7%) te Portugalu (8%), a najviše u Finskoj (19%) i Velikoj Britaniji (22%).

U Europi žene dominiraju u jednoroditeljskim obiteljima, a najviše u Portugalu (94%), dok je najviši udio samohranih očeva u Danskoj, Luksemburgu i Finskoj (oko 20%). Najviše potpore jednoroditeljskim obiteljima pružaju: Norveška, Francuska, Luksemburg, Danska i Belgija, a najmanje Španjolska, Grčka, Irska, Portugal i SAD. Jednoroditeljstvo u Velikoj Britaniji specifično je po tome što uključuje mlađe roditelje, bez posla, s visokom stopom siromaštva. Prema podacima za 2001. godinu i 2003. godinu, rizik od siromaštva jednoroditeljske obitelji s jednim ili više djece je za 70% veći od prosječnog (Puljiz, 2002, prema Fišer, Marković, Ogresta, Radat, 2007).

5.2. Obilježja jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj

Odrastanje s jednim roditeljem postaje sve češća pojava u suvremenom društvu, a broj tih obitelji i kod nas je u stalnom porastu. Prema podacima iz 1971. godine udio jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj iznosio je 11,4%, 1981. godine 10,8% (odnosno 9% samohranih majki te 1,6% samohranih očeva), 1991. godine 12,4% (odnosno 10% samohranih majki te 2,4% samohranih

očeva), a 2001. godine 15% svih obitelji (odnosno 12,5% samohranih majki te 2,5% samohranih očeva)¹¹.

U obiteljskoj slici stanovništva Hrvatske prevladavaju bračni parovi s djecom jer su oni 1971. godine činili 63,8%, 1981. godine 62,4%, a 1991. godine 60,5% ukupnoga broja obitelji Hrvatske. Prema razmjernom udjelu obitelji Hrvatske zatim slijede bračni parovi bez djece (1971.- 24,8%, 1981.- 26,8%, i 1991.- 27,1%), majke s djecom (1971.- 9,4%, 1981.- 9,1% i 1991.- 10,3%) te, s najmanjim udjelom, očevi s djecom (1971.- 2%, 1981.- 1,7% i 1991.- 2,1%) (Fišer i suradnici, 2007).

U Hrvatskoj je 2002. godine od obiteljske populacije ukupno bilo 188 001 ili 15% samohranih roditelja. Od toga 83% ili 156 036 čine majke s djecom, dok 17% ili 31 965 čine očevi s djecom. U ukupnom broju obitelji s djecom kojih je 914 000, udio samohranih roditelja je 20,6% ili svaka peta obitelj s djecom. Ovi podaci pokazuju da se u realnosti radi o velikom broju obitelji i da najveći broj samohranih roditelja u našem društvu još uvijek čine žene².

5.3. Položaj samohranih majki i samohranih očeva u društvu

O ženama samohranim majkama se u nekoj mjeri i govori, ali samohrani očevi predstavljaju društvenu grupu koja je do sad bila vrlo zanemarena i prešućivana. Oni sami za sebe govore da se osjećaju „nevidljivima“, usamljenima i društveno izoliranima. Prema NOMAH-u (Nacionalna organizacija muškaraca Hrvatske prema Fišer i sur., 2007), majke su favorizirane u slučaju samohranog roditeljstva, a u brakorazvodnim parnicama u 97% slučajeva djecu se dodjeljuje majci. Muškarci su ujedno svjesni da su sami odgovorni za takav položaj jer prema podacima navedene udruge, oko 60% muškaraca sami pristaju da dijete ostane kod majke na skrbi (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003). Prema podacima Statističkog ljetopisa grada Zagreba, 2003. godine u Zagrebu je živjelo 32 920 (20,2%) obitelji koje čine majke s djecom te 5 951 obitelji (3,7%) koje čine očevi s djecom. Jednoroditeljske obitelji se značajno razlikuju po broju djece od dvoroditeljskih. U populaciji jednoroditeljskih obitelji najviše je onih s jednim djetetom (132 581 ili

1 Fišer, S., Marković N., Ogresta J., Radat K., (2007) *"Za" i "o" jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.

2 Fišer, S., Marković N., Ogresta J., Radat K., (2007) *"Za" i "o" jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.

70,5%), zatim s dvoje djece (44 630 ili 23,7%), a 5,7% (10 791) svih jednoroditeljskih obitelji su one s troje ili više djece. Naspram jednoroditeljskih obitelji, među bračnim parovima s djecom znatno je manje onih s jednim djetetom (39,7%), a više je parova s dvoje (45,1%) te s troje ili više djece (15,2%) Fišer i sur., (2007).

U Europskim zemljama postoji više savjetovališta za roditelje koja im pružaju potrebnu potporu i podršku s ciljem poboljšavanja njihovih životnih uvjeta i omogućuju uspješnu integraciju u društvo. Primjerice u Švedskoj, u Stockholmu je u svakoj većoj gradskoj četvrti obiteljski centar gdje stručnjaci različitih područja (socijalni radnici, psiholozi) obrazuju jednoroditeljske obitelji. Pomažu im u konkretnoj brizi za djecu te u prevladavanju osobnih problema i po potrebi provode obiteljsku terapiju. Dok u Hrvatskoj savjetovališta za roditelje postoje samo u većim gradovima kao što su Zagreb, Osijek, Rijeka i Split.

6. Stavovi prema jednoroditeljskim obiteljima

Struktura obitelji je obilježje koje je potencijalno za stvaranje stereotipa i za etiketiranje osoba (npr. nevjenčana majka, samohrani otac). Društvo se ne odnosi jednako prema jednoroditeljskim obiteljima. Stav društva je negativniji prema majkama izvanbračne djece i rastavljenim majkama, dok je znatno pozitivniji prema očevima udovcima i majkama udovicama. Udovice su, kako u prošlosti tako i danas, češće tretirane kao „najzaslužnija“ skupina, jer su bez svoje krivnje ostale bez supruga. Šezdesetih godina dvadesetog stoljeća položaj izvanbračne djece bio je strašan. Ona su tretirana kao niža klasa građana te ih se smatralo vrijednim sramote. Jednoroditeljske obitelji odstupale su od normi i smatrane su „nepotpunim“ obiteljima. U sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća, siromaštvo je postalo glavni „društveni problem“ te je tako ublažilo kaos između jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji te im omogućilo uravnoteženiju sliku o jednoroditeljskim obiteljima. Jednoroditeljske obitelji se uglavnom opisivalo kao obitelji koje imaju manje resursa u odnosu na dvoroditeljske obitelji.

Porast broja razvoda brakova dovodi do formuliranja samohranog roditeljstva kao problema siromaštva i obiteljske nestabilnosti. Na taj se događaj gledalo kao na nešto što se moglo dogoditi svakom. Tako je došlo i do većeg, iako ne potpunog, prihvatanja samohranih majki, uključujući i nikad udanih, jer su sve više zadržavale djecu. Ganong i suradnici (Ganong i sur., 1990, prema Raboteg-Šarić, Pećnik, 2010) proveli su meta-analizu 26 istraživanja stereotipa povezanih s obiteljskom strukturom. Ustanovljeno je da se osobe za koje se smatralo da dolaze iz nuklearne

obitelji (odrasli u braku, djeca iz dvoroditeljskih obitelji) procjenjuju pozitivnije nego osobe za koje se smatralo da dolaze iz drugih oblika obitelji (odrasli koji nisu u braku, djeca iz jednoroditeljskih obitelji). Smatra se da razvedene majke nisu uspjele u području bračnog i obiteljskog života, dok se nevjenčane majke vidi devijantnima, koje teško udovoljavaju zahtjevima roditeljstva, obiteljskih odnosa i života uopće (Ganong i Coleman, 1995, prema Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010). Novija istraživanja također nalaze nepovoljnije prosudbe osoba iz „standardnih“ obiteljskih zajednica. Primjerice, roditelji koji nisu nikada vjenčani ili su rastavljeni se smatraju neodgovornima, sebičnima i nestrpljivima te se smatra da posjeduju slabe roditeljske vještine što dovodi do loših obiteljskih odnosa (Bennett i Jamieson, 1999, prema Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010). Nadalje, „(ne) razumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema samohranim roditeljima nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva, kao i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva“ (Raboteg-Šarić; Pećnik, 2010, 10). Najveću podršku samohrani roditelji imaju od svojih roditelja, braće i sestara te prijatelja, dok je podrška društva u cjelini vrlo skromna. Kako bi povećali uvid u doživljaj novih oblika obitelji u našem društvu, Raboteg-Šarić i Pećnik (2010) proveli su istraživanje stavova roditelja različitog bračnog statusa i spola prema samohranom roditeljstvu. Provjerili su povezanost stavova prema samohranom roditeljstvu s ostalim sociodemografskim obilježjima roditelja. Rezultati istraživanja su pokazali da pozitivnije stavove prema samohranom roditeljstvu imaju samohrani roditelji, žene, mlađi roditelji i roditelji boljeg materijalnog statusa. Dok je prema roditeljima udovcima i udovicama stav društva pozitivan, u nepovoljnoj su situaciji rastavljeni i neoženjeni očevi, a još više rastavljene i neudane majke. Anketirani roditelji ocjenjuju da je odnos društva najnegativniji prema majkama izvanbračne djece za koje su procjene najbliže skalnoj vrijednosti »uglavnom negativan«.

7. Zaključak

Proučavajući literaturu, razvidno je da broj jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj raste, a na društvu i zajednici leži obaveza da budu otvoreni za promjene, da ih prihvaćaju kao takve te smanje vlastite predrasude prema novim i drugačijim obiteljskim strukturama. Može nam se činiti da obitelj svoju zadaću (pripremanje svojih članova za život u širem društvenom okruženju) danas ne radi toliko dobro kao što je to bilo nekada, ali to nema toliko veze s raspadom obitelji, već više s brzim društvenim promjenama. Ukoliko cjelokupna zajednica ne podržava sve te strukturne promjene, „netradicionalne“ obitelji će mnogo teže izvršavati svoju primarnu zadaću.

Stavovi društva prema takvim obiteljima često su negativni, a nema razloga da to bude tako. Samohrani roditelji često su suočeni s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka. Takve obitelji trebaju podršku i pomoć, a ne izolaciju. Baš kao što se svaka obitelj prilagođava društvu i društvenim promjenama, tako se i društvo i cjelokupna zajednica treba prilagođavati promjenama koje zahvaćaju i samu obitelj. Najčešći problemi s kojima se susreću jednoroditeljske obitelji su: financijske poteškoće, neadekvatna skrb za djecu, društveni život, emocionalne poteškoće i nepostojanje odgovarajućih oblika skrbi za njihove specifične probleme. Svi ovi problemi nisu isključivo suvremene prirode, oni su postojali i prije trideset godina.

Iako je odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima teži nego u dvoroditeljskim obiteljima, češće je za dobrobit djeteta važnija atmosfera i odnosi koji vladaju u obitelji nego njezina struktura. S obzirom na to da je obitelj najvažnija zajednica za pojedinca jer dijete unutar nje stječe osnove za funkcioniranje na svim područjima života, utjecaj roditelja na osobnost i ponašanje djeteta čimbenik je prvoga reda. Uspjeh odgoja u jednoroditeljskim obiteljima nije određen njenom „nepotpunošću“, već kvalitetom odnosa koji postoje između roditelja i djece te o tome koliko obitelj zadovoljava psihičke i socijalne potrebe djeteta.

Literatura

- Amato, P.R. (2005) The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *Future of Children* 15(2), 75-96.
- Biddulph, S. (2007) *Tajna sretne djece*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Bilgé, B., Kaufman, G. (1983) Children of Divorce and One-Parent Families: Cross-cultural Perspectives. *Family Relations*, 32 (1), 59-71.
- Buescher, P. A. (1997) Children in Single-Parent Families in North Carolina: A Growing Problem Department of Health and Human Services, *Statistical brief*, 13, 1-3.
- Chambaz, C. (2001) Lone-parent families in Europe: A variety of economic and social circumstances. *Social Policy and Administrations*, 35 (6), 658–671.
- Clark, C. (2009) *Why Fathers Matter to Their Children's Literacy*. England: National Literacy Trust.
- Clarke-Stewart, A. K. (1978) And Daddy Makes Three: The Father's Impact on Mother and Young Child. *Child Development*, 49 (2), 466-478.
- Demo, D. H i Acock, A. C. (1991) *The Impact of Divorce on Children*. U: Booth A. *Contemporary Families: Looking foward looking back*. (str. 162-192) National Council on Family Relations. Minneapolis, Minnesota: National Council on Family Relations.
- Fišer, S., Marković N., Ogresta J., Radat K., (2007) *"Za" i "o" jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.
- Giddens, A. (1999) Treći put: Obnova socijaldemokracije. Zagreb: Politička kultura.
- Grozđanić, S. (2000) Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. *Ljetopis socijalnog rada*, 7 (2), 169-182.
- Jull, J. (1995) *Razgovori s obiteljima : perspektive i proces*. Zagreb: Alinea.
- Lukaš, M. (2010) *Obiteljski odgoj u Hrvatskoj – razvoj ideja od 1850. do 1918. godine*. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
- Maleš, D., (1995). Usporedba stavova roditelja iz potpunih obitelji i obitelji s jednim roditeljem prema poželjnosti osobina za dječake i djevojčice, *Društvena istraživanja (Zagreb)*, 4/5, (18/19), 517-538.

- Maleš, D. i Kušević, B. (2011) Nova paradigma obiteljskog odgoja. U: Maleš, D., ur., Nove paradigme ranog odgoja. *Život i škola*, 58 (27), 277-281.
- McLanahan, S., Booth K. (1989) Mother-only families: Problems, prospects, and politics. *Journal of Marriage and Family*, 51 (3), 557-580.
- Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekulić -Majurec, A. (2000) *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Targa.
- Moore, K.A., Vandivere, S., & Redd, Z. (2006) A sociodemographic risk index. *Social Indicators Research*, 75, 45-81.
- Mrnjavac, A. (2014) Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski Vjesnik*, 63 (3), 433-452.
- Musick, K., Meier, A. (2008) Are Both Parents Always Better Than One? Parental Conflict and Young Adult Well-being. <http://www.human.cornell.edu/pam/outreach/upload/parentalconflict.pdf> (pogledano 28.06.2017)
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. (2010) Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (1), 5-25.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003) *Jednoroditeljske obitelji, osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu materinstva, obitelji i mladeži.
- Rosenberg, J., Wilcox, W. Bradford (2006). *The Importance of Fathers in the Healthy Development of Children*. U.S.: Department of Health and Human Services.
- Rohner, R. P., Veneziano, R. A. (2001) The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405.
- Rosić, V. (2005) *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.
- Šućur, Z. (2005) Siromaštvo i socijalni transferi u Hrvatskoj. *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 37-58.
- Usakli, H., (2013) Comparison of Single and Two Parents Children in terms of Behavioral Tendencies. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (8), 256-270.
- Weitot, G. R.; Hjern, A.; Haglund, B.; Rosen, M. (2003) Mortality, severe morbidity and injury in children living with single parents in Sweden: a population based study. *The Lancet*, 361, 289 – 295.

Summary

In society the transformation of the family as the basic social community has appeared. The family has changed, there are more single-person households, single-parent families, illegitimate children and informal relationships. This paper discusses the impact of family structure on child's development. Family as the primary social group makes inevitable center of every individual. Families differ, so it is impossible to define what is "normal family". When trying to establish the causes of delinquent behaviour in children families become the possible causing factor, therefore a variety of changes within the family and the disruption of family structures require special attention. Research has shown that children from single-parent families are more prone to depression, stress, drug and alcohol abuse, aggression and loneliness. The biggest problem of single-parent families is their difficult economic situation. Growing up in single-parent families can have a bad influence on a child's health. Changes in family's structure are faced with different social reactions, and negative attitude of society toward single-parent families can generate social vulnerability. Single-parent families are faced with society prejudices that are particularly expressed towards people who are born outside marriage and divorced people. Quality relationship between parents is the key to proper and healthy development of the child. Therefore, quality relationship is more important than the structure of the family. Throughout history, the role of father and mother in raising children was viewed differently. Mother was the one who took care of nursing and upbringing of the child, and the father was the one who presented authority and took care of material security of the family. Unlike the mother's role, which is biologically determined, the role of the father is a social creation.

Keywords: single-parent family, single parent, attitudes of society